

თანდებულთა მართლწერისათვის თანამედროვე ქართულში

თანამედროვე ქართული სალიტერატურო ენის ნორმებში აღნიშნულია, რომ „თანდებული დაერთვის მიცემითს, ნათესაობითს, მოქმედებითსა და მიმართულებითს ბრუნვებს... ზოგი თანდებული თითო ბრუნვას ერთვის, ზოგიც – ორ ბრუნვას. თითო ბრუნვას ერთვის: **-ზე, -ში, -თან** (მიცემითს); **-კენ, -თვის** (ნათესაობითს); **-მდე // -მდის** (მიმართულებითს); **-ურთ** (მოქმედებითს). ორ ბრუნვას ერთვის **-გან** (მოქმედებითსა და ნათესაობითს)“ [ნორმები 1986].

1. **-ზე** თანდებული მიცემით ბრუნვას დაერთვის და სამი სახით გვხვდება: **-ზედა, -ზედ** და **-ზე**. **-ზედა** სახეობა იხმარებოდა ძველ ქართულში, ცალკე იდგა და მიცემითი ბრუნვის ფორმა სახელისა უცვლელად იყო წარმოდგენილი. ძველ ქართულში იგი ნათესაობით ბრუნვასაც დაერთოდა. **-ზედ** და **-ზე** სახეობები **-ზედა**-ს გამარტივების შედეგია და შერწყმულია ბრუნვის ფორმასთან. შერწყმისას მიცემითი ბრუნვის ფორმანტი დაკარგულია ყველგან: თანხმოვანფუძი-

ანებთანაც და ხმოვანფუძიანებთანაც. მიცემითის **-ს** დაცულია III პირის ნაცვალსახელში **მა-ს-ზე**, მაგრამ ჩვენებითი ნაწილაკების დაერთვისას აქაც იკარგება: **ამა-ზე, იმა-ზე...** [ნორმები 1986].

აღნიშნულია ისიც, რომ ქართული მწერლობის კლასიკოსებთან **-ზედ** და **-ზე** სახეობები თანაბრად გვხვდება.

-ზედა თანდებულნი ფორმები ხშირია ილიას, ვაჟას, აკაკისა და ყაზბეგის შემოქმედებაში, აგრეთვე – უცხოურიდან ნათარგმნ ლიტერატურაში: „კაცი მას ჰქვიან, ვინც მონძები **ტანზედ** ჩაიღვა და მით ამყობს“ (ვაჟა); „ეს ოცი წელიწადია მხიარული ფერი არ მიუკარებია **ტანზედ**“ (ილია); „რამდენადაც გაგი იქ იტანჯებოდა, იმდენად **გორაზედ** მყოფთ ნუგეში ეძლეოდათ და იმედი ჰქონდათ“ (ალ. ყაზბეგი); „დარეჯან დედოფლის სასახლე მეტეხის **გორაზედ** გვიანი შუასაუკუნეების პერიოდის ძეგლია“ (დედათა მონასტრის ისტორია); „ვიღაცა **სახელოზედ** მებლაუჭება. მე ვიცოდი, რას ნიშნავდა ეს“ (ო. ჰენრი).

რაც შეეხება თანამედროვე ქართულის ვითარებას, აღსანიშნავია, რომ ძირითად სახეობად დასტურდება **-ზე** თანდებულიანი ვარიანტები: „მე ვერ ვიტყვი, ოღონდ ნატო კარგად იყოს და გინდა ქვა **ქვაზე** ნუ დარჩენილა საქართველოში“; „მთაწმინდის პანთეონში, ვაჟა-ფშაველას საფლავის **ქვაზე**, ჯვრის დამაგრების განკარგულება თბილისის მერიას არ გაუცია“; „დღეს ძალიან პოპულარულია **მდინარეზე** მოწყობილი კრუიზები“; „**მდინარეზე** დაშვებისას ვიყენებთ მსოფლიოს წამყვანი ბრენდების მიერ წარმოებულ სერტიფიცირებულ ადჭურვილობას“; „გოგონა, რომელიც დედამ 2 წლის ასაკში მიატოვა, საკუთარ **სახლზე** ოცნებობს“; „**ხეზე** კვეთა, ანუ ხის მხატვრული დამუშავება, მსოფლიოში ერთ-ერთი უძველესი ხელოვნება“...

როგორც ჩანს, ახალ ქართულში გაბატონებულია **-ზე** თანდებულიანი სახეობა, მაგრამ გარკვეულ შემთხვევებში (პროზასა თუ პოეზიაში) მაინც დასტურდება **-ზედა** ვარიანტიანი ფორმები.

„**-ზედ** სახეობა იხმარება **-ვე** ნაწილაკის დართვისას: **თავზედვე, მთაზედვე, თქვენზედვე** [ნორმები 1986]: „გაჯავრებულმა უფაღმა **მთაზედვე** უთხრა ეს ამბავი მოსეს და დაემუქრა“ (საღმრთო ისტორია, წიგნი II); „სინას **მთაზედვე** მეფემ ააშენა წმ. ეკატერინეს მონასტერი, რომელიც გაამდიდრა ყოველის შემკულობით...“; „და შენს **თავზედვე** შენგან ცილსა როგორ მოგიტმენ, ვიცი ზარმაცი შენა არა ხარ...“ (ი. მაჩაბ. თარგმ.)...

თანამედროვე ქართულში **-ვე** ნაწილაკდართული **-ზე** თანდებულიანი ვარიანტები საკმაოდ ხშირად დასტურდება: „**ამაზევე** მოგახსენე“; „**შენზევე** ითქვა“; „**ჩვენზევე** უკმაყოფილო ადამიანები რეკავენ“; „**თქვენზევე** ნათქვამი სიტყვა დამხვდა წინ“...

„**-ზედა** სახეობა იხმარება ც(ა) ნაწილაკის დართვისას: **თავზედაც, მთაზედაც, ჩემზედაც**“ [ნორმები 1986]: „წელიწადიც იშვიათად გაივლიდა, რომ ჩვენ გვერდით და ჩვენს **თავზედაც** ცეცხლის გრიგალი არ ავარდნილიყო“; „მრავალჯამიერი არის ლიტურგიის შემადგენელი ნაწილი ყველა მართლმადიდებლურ ეკლესიაში, მათ შორის, ათონის **მთაზედაც**“; „ვიცი, განგება **ჩემზედაც** ზრუნავს, ახალ კალენდარს დავყურებ რწმენით“; „ეს ჭეშმარიტება **ჩემზედაც** გამართლდა, მაგრამ საჭიროა ჯერ ალჟირში ჩასვლა“...

განსაკუთრებით გამოსაყოფია **-ც(ა)** ნაწილაკდართული **-ზედა** თანდებულიანი ფორმები. ეს შემთხვევა თანამედროვე ქართულში ფაქტობრივად უკვე მხოლოდ **-ზე** თანდებულიანი ფორმებით

დასტურდება: **შენზეც, ჩემზეც, წასვლაზეც, მეგობარზეც...**

-**ზედა** თანდებული ჩვეულებრივია პოეზიის ენაში: „გამწიეს და გამოძწიეს ჩამომკიდეს **ცხენზედაო**“ (ხალხ.); „ვზივარ სამეფო **ტახტზედა!** შეურაცხყოფას ვინ მკადრებს? სალამს მიძღვნიან **ცდა-ზედა**“ (ვაჟა); „დაბრძანდა ოქროს **ტახტზედა**, ვით მეფე ქვეყნის მპყრობელი“ (ვაჟა)...

-**ზედა** თანდებული ზოგ მწერალთან გამოიყენება იმ შემთხვევაშიც, როცა ფრაზის შეკვრა არის საჭირო: „უკეთესია კოზლოვის **თარგმანზედა**“ (ილია). „დაასვენეს **ტახტზედა**“ (ილია)“ [ნორმები 1986].

ამ შემთხვევაშიც თანამედროვე ქართულში -**ზე** ვარიანტიანი ფორმები ჭარბობს: „უკეთესია ნინოს **წიგნზე**“; „დადგეს **მაგიდაზე**“; „ისევ მსჯელობდნენ გუშინდელ **პარლამენტარზე**“...

2. -**ში** თანდებულიც მიცემით ბრუნვას დაერთვის. ძველ ქართულში გვქონდა -**შინა**, შემდგომ აგრეთვე -**შიგან**. ახლანდელი -**ში** შერწყმულია ბრუნვის ფორმასთან და ბრუნვის ფორმანტი დაკარგულია. ბრუნვის ნიშანი დაცულია მხოლოდ III პირის ნაცვალსახელებთან: **მასში** (მაგრამ: **ამაში, იმაში...**). დიალექტებში არის -**შიდ**, -**ჩი**, -**ჩიგ**, -**ჩიგა** სახეობები, მაგრამ თანამედროვე სალიტერატურო ენაში ეს სახეობა არ გვხვდება... [ნორმები 1986].

-**ც(ა)** ნაწილაკის დართვისას გვაქვს -**შია** სახეობაც: „სიყვარული ჰგავს ხეს, იგი თავისუფლად იზრდება ჩვენს არსებაში და ხშირად განადგურებულ **გულშიაც** კი განაგრძობს მწვანედ ხასხასს“; „მოვსწყვიტე და მივიბნე იგი მკერდზე, ჩემს **გულშიაც** მივუჩინე მყუდრო ბინა“; „მაგრამ მაგანიას აღზნებული გონება მაინც ხედავდა ამ **სიბნელეშიაც** თავის გამოსახულებას“.

თანამედროვე ქართულში -**შია** ვარიანტიანი შემთხვევები ნაკლებად დასტურდება.

3. მიცემით ბრუნვას დაერთვის -**თან** თანდებულიც. იგი ძველი ქართულის ცალკე მდგომ -**თანა** თანდებულისგან მომდინარეობს, რომელიც ძველ ქართულში მიცემითსაც დაერთოდა და ნათესაობითსაც. მიცემითი ბრუნვის ნიშანი -**ს** დაკარგულია (ე. ი. **სთ** კომპლექსი გამარტივებულია) თანხმოვანფუძიან სახელებთან, მაგრამ შემონახულია ხმოვანფუძიანებთან (**სახლ-თან**, **ხად-თან**, მაგრამ: **ეზო-ს-თან**, **მამა-ს-თან**). მთის კილოებში ორივეგან შემონახულია (**სახლ-ს-თან**, **დედა-ს-თან**). სხვა აღმოსავლურ კილოებში **ს** ხმოვან-

ფუძიანებთანაც იკარგება ზოგჯერ (**მამათან**) ან სუსტდება და მას **ი** ცვლის (**მამა-ი-თან**), ზოგ დასავლურ კილოში კი ხმოვანფუძიან სახელებში მიცემითის **ს** შემონახულია, მაგრამ დაკარგულია თანდებულის **თ** ელემენტი და **სთ** კომპლექსი ამ გზითაა გამარტივებული (**ეზო-ს-ან, მამა-ს-ან**)... ეს კილოური მოვლენები სალიტერატურო ქართულზე ზეგავლენას ვერ ახდენს... **-ც(ა)** და **-ვე** ნაწილაკების დართვისას ძველი **-თანა** სახეობაც იხმარება (**ამხანაგთანც** და **ამხანაგთანაც; დედასთანც** და **დედასთანაც; ამხანაგთანვე** და **ამხანაგთანავე; ამასთანავე**...) [ნორმები 1986].

თანამედროვე ქართულში გაბატონებულია **-თანაც** ვარიანტიანი ფორმები: „ევროპაში და ამერიკაში დაუპატიჟებლად **დედასთანაც** კი ვერ მიხვალ“; „**დასთანაც** და **ძმასთანაც** მოკრძალება და პატივისცემა საჭირო“ (და არა: **დედასთანც, დასთანც, ძმასთანც**)...

4. ნათესაობითი ბრუნვის ფორმას დაერთვის **-თვის** თანდებულო. ამ თანდებულის დართვისას ბრუნვის ფორმაში ცვლილებები არ ხდება. ბრუნვის ფორმა გაუვრცობლადაც შეიძლება იყოს წარმოდგენილი და გავრცობილადაც (**ამხანაგისთვის, ამხანაგისათვის; მამისთვის, მამისათვის**...): „ტელეფონით, შეტყობინების სახით მისი დაწერილი ლექსი მიიღო, რომელიც **მეგობრისთვის** მიძღვნილს ნამდვილად არ ჰგავდა“ // „**მეგობრისათვის** სიცოცხლის გაწირვა არ არის ძნელი, ძნელია ასეთი მეგობარი იპოვო“; „**დედისთვის** ყველაზე ახლო ადამიანი შვილია, რადგან მხოლოდ მას აქვს დანახული დედის გული შიგნიდან“ // „შვილი **დედისათვის** ყველაზე ძვირფასი განძია, რომელიც მას ღმერთმა აჩუქა“...

აღსანიშნავია, რომ თანამედროვე ქართულში მაინც შეინიშნება მიდრეკილება გაუვრცობელი ფორმებისაკენ (**მეგობრისთვის, დედისთვის, შვილისთვის**...).

აღმოსავლურ დიალექტებში გვხვდება **-თვინ, -თვინა, -თვი** სახეობები, რომელთაგან **-თვინ** ზოგ დასავლურ დიალექტში ნაშთის სახითაა შემორჩენილი. ამ სახეობებმა ადრევე იჩინა თავი და საკმაოდ ხშირად გვხვდება XIX საუკუნის კლასიკოსთა ენაშიც (**-თვინ** – ილიასთან, ალ. ყაზბეგთან, **-თვი** – ვაჟა-ფშაველასთან).

ეს კილოური მოვლენები სალიტერატურო ენაზე გავლენას ვერ ახდენს, შესაბამისად, მხოლოდ **-თვის** სახეობაა გაბატონებული. მაგ.: „როდესაც **სახლისთვის** დეკორატიული მცენარის ყიდვას გადაწყვეტ, პირველ რიგში, მას ვიზუალურად აფასებ“; „რა გველის იმ შე-

მთხვევაში, თუკი **სახელმწიფოსთვის** საგზაო უსაფრთხოება პრიორიტეტულ საკითხად არ იქცევა?"; „საქართველოს პრემიერმინისტრმა გერმანიაში ვიზიტისას **კანცლერისთვის** თავის მოწონება გადაწყვიტა“...

5. -**კენ** თანდებული ნათესაობითს დაერთვის. ფორმაში ცვლილებები არც ამ თანდებულის დართვისას ხდება. ბრუნვის ფორმა ამ შემთხვევაშიც შეიძლება იყოს გავრცობილიც და გაუვრცობელიც (**სახლის-კენ** და **სახლისა-კენ**; **ეზოს-კენ** და **ეზოსა-კენ**). მაგ.: „ზაფხული ხომ წელიწადის ის დროა, როდესაც გული სულ **ეზოსაკენ** მიგიწევს“ // ელიმ ორსკს ზურგი შეაქცია და სასტუმროს **ეზოსკენ** გაემართა“; „ბარაკ ობამა ქოლგით ხელში თერთი **სახლისკენ** მიემართება“ // „მე გაკვირვებული ვუცქეროდი **სახლისაკენ** მიმავალ იანგულის“...

გაუვრცობელი (**ეზოსკენ**, **სახლისკენ**) ვარიანტებისაკენ მიდრეკილება ამ შემთხვევაშიც შეინიშნება.

მთის კილოებში (მაგ., ფშაურში) გვაქვს -**კე**, -**კენ** სახეობაც, რომელიც ფართოდაა წარმოდგენილი ვაჟა-ფშაველას ნაწერებში. **კე** ვარიანტი ჯერ კიდევ „ვეფხისტყაოსანში“ გვხვდება. სალიტერატურო ქართულში, როგორც ითქვა, მხოლოდ -**კენ** სახეობა გვაქვს.

6. -**მდე** // -**მდის** თანდებულები დაერთვის მიმართულებითი ბრუნვის ფორმას. ძველ ქართულში **დ-მდე** // -**მდის** თანდებულების წინ მეტწილად დაცული იყო (**დღე-დ-მდე** // **დღე-დ-მდის**; **სახლ-ად-მდე**), თუმცა ადრევე დაიკარგა. მხოლოდ თანხმოვანფუძიან სახელებშია შემონახული მიმართულებითი ბრუნვის ნიშნის **ა** ელემენტი (**სახლ-ა-მდე**). ძველ ქართულში გვხვდებოდა ამ თანდებულის ორივე სახეობა. XVI-XVIII საუკუნეების სალიტერატურო ენაში მათ დაემატა -**მდენ**, -**მდენა**, -**მდი**, -**მდინ**, -**მდინა**, -**მდისინ**, -**მდისინა** ვარიანტები, რომლებიც ამჟამად დაცულია კილოებში, ზოგი მათგანი გვხვდება XIX საუკუნის II ნახევრის მწერალთა ენაშიც. მაგ.: „სოლომონმა **კიშკრამდი** მიაცილა“ (დ. კლდ.). „ხორციდან დაწყებული **სულამდინ** გამცალა“ (გ. წერ.). „**შემოდგომამდინ** გაუძლო“ (ილია).

-**მდი** სახეობა გავრცელებული იყო დასავლეთ საქართველოს მწერალთა ნაწერებში (აკაკი, დ. კლდიაშვილი, ნ. ლორთქიფანიძე...), დაჟინებით იცავდა ამ ფორმას სილოვან ხუნდაძე; -**მდინ** სახეობა საკმაოდ ხშირად გვხვდება აღმოსავლეთ საქართველოს მწერლებთან. მაგ.:

-**მდი:** „ძმარ ნიკო! მე სხვადასხვა შემთხვევის გამო **ხუთშაბათამდი** ვერ მოვდივარ“ (აკაკი); „სკოლაში იმას თუ გასწავლიან, **შუადღემდი** იძინეო!“ (ვაჟა); „საწყალ სონიას არც კი გაუგია, როგორ გამოიარა გზა ქველიძიდან **სახლამდი**“ (დ. კლდიაშვილი); „იმას მოგახსენებდით, ბატონო, **შუადღემდი** სანახავადაც ვერ მიხვალ...“ (გ. ერისთავი); „ეზო სახლიდან **კიშკრამდი** ნელ-ნელა დაღმართ მიდის“ (ნ. ლორთქიფანიძე)...

-**მდინ:** „ლუარსაბმა სიზმარი თავიდან **ბოლომდინ**, როგორც იყო, ისე უამბო“ (ილია); „ეს ერთი თუმანი მომცა და ამაში **შემოდგომამდინ** თხუთმეტი მანეთის ბარათი ჩამომართვა“ (ა. ფურცელაძე); „მანც ღრმა **შემოდგომამდინ** იცოდა სოფლად ყოფნა, მხარში ედგა თავის დედამთილს“ (ვ. ბარნოვი); „თქმულა, რომ არავინ დარჩება **ბოლომდინ** მოუძღურავი“ (გაბაასება კაცისა და სოფლისა); „მე უფალმა იმოდენა ღონე კიდევ შემარჩინა, რომ ჩემს ბედს **ბოლომდინ**, საფლავის **კარებამდინ**, მივიტან“ (ილია)...

-**მდე:** „ხურჩის ცენტრიდან ნაბაკევის **სკოლამდე** ნახევარი კილომეტრია“; „ბაქსუდის **სკოლამდე** ავტობუსი ერთ საათზე მეტ დროს ანდომებს“; „პირდაპირ იქ წავედით და ქალაქის **ცენტრამდე** ტაქსი შევეუკვეთეთ“; „მათ რაიონულ **ცენტრამდე** ტრანსპორტირების თანხების დაზოგვის საშუალებას მისცემს“; „გვალვისას ან გაბმული წვიმისას გერგეტელები სამების ტაძრიდან სამების **წყარომდე** მიაბრძანებდნენ შესაბამის ხატს, განბანდნენ“; „ხვალ **დილამდე** „საქართველოს რკინიგზის“ რამდენიმე რეისი არ შესრულდება“; „ღამით გააღეთ ფანჯრები და დატოვეთ ღია **დილამდე**“; „ძლიერი თოვა საქართველოში **ხვალამდე** შენარჩუნდება“; „სამუშაოს შესრულების ვადა შეიძლება მერყეობდეს ორიდან ექვს **კვირამდე**“...

-**მდის:** „ბოდის ვიხდი, რომ სიფრთხილის გამო **სახლამდის** ვერ მიგაცილებთ“; „ტომი გამოეკიდა ვერაგ მოპირდაპირეს, **სახლამდის** სდია“; „გაქვავებულ სხეულს მოვათრევ **სახლამდის**, სისხლი მდის ფიქრებიდან“; „მთვარით განათებულ ქუჩაზე ნელ-ნელა მანძილს ამოკლებს **სახლამდის**“; „აღებული გვექონდა იჯარით მიწა, **დღემდის** ვიხდით იჯარის გადასახადს“; „ამ გვირაბის ნანგრევები თითქმის თერგის **ნაპირამდის** აქა-იქ **დღემდის** დაცულია“; „დიახ, იმას მოგახსენებდი, სასამართლოში **შუადღემდის** ხომ ტოროყები არ შემიშვებენ“; „ეს რა კაი ხალხში ჩავვარდი-მეთქი და კარში გავედი, **კიშკრამდის** შუა გზაზე ძობა შემომეყარა“; „გიმზერ მზის სხივით

მოფენილს, რა შორი გზაა **სახლამდის**, წამია წუთისოფელი“; „ამ ადგილიდან მიდის გზა აღმოსავლეთისკენ, რომელიც მიაღწევს **ზღვამდის**“...

თანამედროვე ქართულში ძირითადად **-მდე** ვარიანტიანი ფორმები გვაქვს. **-მდის** შემორჩენილია რამდენიმე გაქცავებულ ფორმაში – **ნახვამდის**, **ხვალამდის**, თუმცა ეს უკანასკნელიც ნელ-ნელა **-მდე** ვარიანტზე გადადის: „აბა, კარგად იყავი **ხვალამდე**“. ვფიქრობთ, „ხვალამდე“ ტიპის გაბატონება „დღემდე“ ფორმის ანალოგიით აიხსნება: „**დღემდე** ასე იყო“; „**დღემდე** გელოდებოდი“; „**დღემდე** ეს საკითხი დღის წესრიგშია“. ამ ფორმებს მიჰყვა **ხვალამდე** სიტყვაც. რაც შეეხება **-მდის** თანდებულს, ის შეიძლება პოეზიაში შეგვხვდეს გარკვეული რითმული სტრუქტურის დასაცავად.

7. **-გან** თანდებული ორ ბრუნვას დაერთვის: ნათესაობითსა და მოქმედებითს. ნათესაობითზე დართვისას ბრუნვის ფორმა გავრცობილადც შეიძლება იყოს წარმოდგენილი და გაუვრცობლადც (**შვილისაგან** და **შვილისგან**; **გოგოსგან** და **გოგოსაგან**; **ძმისგან** და **ძმისაგან**...), მოქმედებითზე დართვისას კი – მხოლოდ გაუვრცობლად.

-გან თანდებულიანი ნათესაობითი სემანტიკურად აღნიშნავს ან მასალას, ან მოქმედების წყაროს, ან მოქმედების მიზეზს და მოგვიგებს კითხვებზე: ვისგან? რისგან? (წერილი მივიღე **ამხნავისგან**... შეაქარს **ქარხლისგან** ამზადებენ...), ხოლო **-გან** თანდებულიანი მოქმედებითი გამოხატავს მოქმედების დაწყების ადგილს ან მოქმედების დაწყების დროს, შესაბამისად, მოგვიგებს კითხვებზე: საიდან? რა დროიდან? ე. ი. ასრულებს ე. წ. დაწყებითი ბრუნვის ფუნქციას.

დაწყებითი ფუნქციით ძველ ქართულში იხმარებოდა უთანდებულო ფორმა (იგინი წარვიდეს ადრე მიერ **საფლავით**. – მ. 28,8; გარდამოკდა იგი მიერ **მითით**. – მ. 8,1; მე ოდეს აღვმადლდე **ქუყყანით**. – ი. 12,32; მოვიდეს **ქართლით**. – ხანძთ.). შემდგომ ამ ფორმას **გან** თანდებული დაერთო (**პირველითგან** იყო სიტყუა. – ი. 1,1; დასვა იობს წყლულება ბოროტი **ფერჯითგან** ვიდრე თავამდე. – იობ. 2,7), რასაც მოჰყვა ფონეტიკური პროცესები: ჯერ თანდებულის მჟღერი **გ**-ს გავლენით ბრუნვის ნიშანი **თ** გამჟღერდა და **დ**-დ იქცა (**ქალაქ-იდ-გან**), შემდეგ თანდებულის **გ**-ც დაიკარგა და დაგვრჩა **ქალაქ-იდ-ან**.

უთანდებულო ფორმები დაწყებითი ბრუნვის ფუნქციით ძველი ქართულის მსგავსად ამჟამადაცაა დაცული მთის დიალექტებში:

„ჯერ მეფის სიტყვა არა სჩანს:

შემოგვესია მტერიო,

ფშავით მოიდეს ლაშქარი,

ჩემი ერთგული ერიო“ (ვაჟა).

„მე კვირია ვარ, მიტირე,

თუშეთით მოსულ გზირია“ (ვაჟა).

„ავა და ჩავა კახეთსა, **ფშავით** ამზავსა ჰზიდავსა“ (ვაჟა).

„მე გირჩევთ **ხევსურეთით** წახვიდეთ თუშეთში, შედარებით ნაკლებია გასავლელი მანძილი უღელტეხილამდე“...

-**იდ-გან** ფორმა საკმაოდ ხშირად გვხვდება XIX საუკუნის მწერალთა ენაში:

„**შორიდგან** ვუმზერდე სასურველ მხარეს“ (გრ. ორბ.).

„ცისა ფერს... **სიყრმიდგან** ვეტრფოდი“ (ნ. ბარათ.).

„**თვალეზიდგან** ცეცხლსა ჰყრიდა“ (ალ. ყაზბ.) [ნორმები 1986].

„მათ დაღვრემილს სახეზედ ღიმილი ჩნდებოდა და კმაყოფილების შუქი გამოდიოდა მათი კეთილი **თვალეზიდგან**“ (ნ. ლომოური); „ასეთსა გდრუზავ მაგ გოგრაში, რომ **თვალეზიდგან** სულ მამხალეზი წამოყარო!“ (ეკ. გაბაშვილი); „ქალებს მეტი სიცილით **თვალეზიდგან** ცრემლები სდიოდათ, კაცების ტაშისკვრით და ვაშას მახილით სახლი ზანზარებდა“ (ეკ. გაბაშვილი); „**შორიდგან** სოფელმან მიმაგდო ყარიბობასა, გარნა სახე შენი ვით ვცე თმობასა?“ (ალ. ორბელიანი); „**შორიდგან** რომ შეგეხედათ ქალებისთვის, მაშინვე იფიქრებდით, რომ ძიძია იმათ არ ეკუთვნოდა“ (ალ. ყაზბეგი).

ჯერ კიდევ „ვეფხისტყაოსნიდან“ მოკიდებული **-გან** თანდებულიან მოქმედებითს **დაღმა // დაღმე**-დან მომდინარე **-დამ** თანდებულიანი ფორმები შეენაცვლა ბევრ შემთხვევაში, განსაკუთრებით ფართოდ მოიკიდა **-დამ** თანდებულიანმა ფორმებმა ფეხი XVII-XVIII საუკუნეების სალიტერატურო ენაში და კიდევ უფრო ფართოდ გავრცელდა XIX საუკუნეში აღმოსავლეთ საქართველოს მწერალთა ნაწერებში (ილიასთან, ვაჟასთან...). მაგ.: „**მთიდამ** ბარად მომდინარი არწივი მის კენწეროზე ისვენებდა, მოჰყვებოდა ამაყად ყეფას...“ (ვაჟა); „მაშინვე კაცი აფრინა მკურნალის მოსაყვანად მახლობელ **ქალაქიდამ**“ (ილია); „მეორე დღეს უნდა **ქალაქიდამ** გავსულიყავით, მე მღვდლის სანახავად წავედი“ (ილია).

„**-დამ** თანდებულის საკითხი სალიტერატურო ქართულში ამჟამად აქტუალური აღარაა: მოქმედებითს დართულმა **-გან** თანდებულთანმა ფორმებმა (**-იდ-ან** // **-დ-ან**) გაიმარჯვა. **-დამ** თანდებული ფართოდაა გავრცელებული აღმოსავლურ კილოებში, დასავლური კილოებიდან გადმონაშთის სახით გურულშილა გვხვდება... გასული საუკუნის სალიტერატურო ქართულშიც გვექონდა და დღესაც გვხვდება **-გან** თანდებულდართული ნათესაობითისა და მოქმედებითის აღრევის შემთხვევები.

1. ნათესაობითის ნაცვლად მოქმედებითია ნახმარი:

ყმობიდან გაგათავისუფლებო (ლ. არდაზ.).

გულდამწვარი ვარ **ზოგიერთებიდან** (ე. ნინოშვი.) [ნორმები 1986].

თანამედროვე ქართულში: „ერთი და იმავე **თიხიდან** იძერწება ეს ღვთის ჭურჭლები“; „ვინმემ იცით, როგორ კეთდება ბაბუაწვერას **ყვაილებიდან** თაფლი?“; „სადაც შორს, მთებში, ლურჯი მიწა მოიპოვება და ლურჯ ფერს იმ **მიწიდან** ამზადებენო“; „საქორწინო სუფრაზე ყოველთვის არის ე. წ. „ქორწინების ნამცხვარი“, რომელსაც „ხილის ნამცხვარი“ ეწოდება და მზადდება **ალუბლიდან**“; „პატარებს ათასნაირ ზღაპარსა თუ არაკს გვიყვებოდა, **ხიდან** სათამაშოებს გვითლიდა“; „**კარტოფილიდან** ათასნაირი კერძი მზადდება“; „**კვერცხიდან** გოგლი-მოგლი გააკეთა და კაკაოც შეურია“.

2. მოქმედებითის ნაცვლად ნათესაობითია ნახმარი:

სინათლე... შემოდიოდა **ფანჯრებისაგან** (ე. ნინოშვი.).

„**სანაპიროსგან** ძლივს მოჩანდა სასტუმრო „აფხაზეთი“; „**ზღვისგან** სახლამდე მანძილი უფრო და უფრო გრძელდება“...

„ძველ ქართულში **-გან** თანდებულთან ნათესაობითის გამოყენება იმ შემთხვევაში, როცა დღევანდელ ქართულში **-გან** თანდებულთან მოქმედებითი იხმარება, ჩვეულებრივი იყო: გამოველ **ქუეყანისგან** შენისა და **ნათესავისაგან** შენისა და **სახლისაგან** მამისა შენისა (აბო). ვითარცა **ზღვსგან** წუეთი წყალი ვინმე აღმოიღო (ხანძო).“

-**ც(ა)** ნაწილაკის დართვისას ორი ფორმა გვაქვს: **ძმისაგან-ც** და **ძმისა-გან-ა-ც**, ხოლო **-ვე** ნაწილაკის დართვისას მხოლოდ ერთი: **ძმისაგან-ვე** [ნორმები 1986].

8. **-ვით** თანდებულად ქცევის გზაზე დამდგარი ნაწილაკია და თანამედროვე ქართულში ორ ბრუნვას დაერთვის: მიცემითსა და სახელობითს. XIX საუკუნის ზოგი მწერლის (ილია, ნ. ლომოური) ენა-

ში ვით ნათესაობით ბრუნვას დართულიც გვხვდება... თანამედროვე ქართულმა სალიტერატურო ენამ ასეთი ფორმები აღარ იცის [ნორმები 1986], თუმცა დღეს მაინც გვხვდება (არცთუ იშვიათად) შემდეგი ტიპის წარმოება: **მეგობრისავით, ამ სახლისავით, იმ კაცი-სავით**, რაც, რა თქმა უნდა, შეცდომაა და მიუღებელია სალიტერატურო ქართულისათვის.

1. მიცემით ბრუნვაში -**ვით** დაერთვის:

ა) ბოლოთანხმოვნისანი სახელების გავრცობილ ფორმას (მხოლოდობითსა და მრავლობით რიცხვში):

„გლუხკაცის ბედი, ჭირი და ლხენა, **შვილსავით** კალთით უტარებია“ (ილია); იმას თურმე დარეჯან ბატონიშვილი აგონდებოდა, რომელიც **შვილსავით** ზრდიდა (აკაკი); იმავე კრებამ **საყვედურსავით** მითხრა (აკაკი).

ბ) ბოლოხმოვნისანი სახელების -**ებ** სუფიქსიანი მრავლობითი რიცხვის გავრცობილ ფორმას (ასეთი ფორმები ბოლოთანხმოვნისათა რიგში ექცევა): „ყინულად ქცეული ნაწური **ჩურჩხელესავით** ეკიდა ხის ტოტებს (ილია); „ისინი არ მიყურებდნენ **სხვებსავით**“ (აკაკი).

გ) ბოლოხმოვნისანი სახელების გავრცობილ ფორმას (მხოლოდობით რიცხვში): „სახე მისი **მზესავით** გაბრწყინდა, სამოსი განსპეტაკდა, ვითარცა თოვლი“...

დ) ნაცვალსახელების გავრცობილ ფორმას (პირის ნაცვალსახელები შესაბამისი კუთვნილებითი ნაცვალსახელების ფორმებს იყენებენ): „ღაბუა ჩიტს **ჩემსავით** თავი მოსწონდა“ (ვაჟა); „ვხედავ, **ჩემსავით** გამოუცდელია“.

2. სახელობით ბრუნვაში -**ვით** დაერთვის (ბოლოთანხმოვნისანი სახელებს მხოლოდობით და მრავლობით რიცხვში):

„ძველი იფნი ჭრიალებდა, მკვლავმსხვილა და ტანხატულა, ქარმა ნისლი თრიალეთთან **კურდღელივით** აახტუნა“ (მ. გელოვანი); „ეს ტიალი დროც მამალი მგლისაგან დამფრთხალი **კურდღელივით** გადირბენს თავის მინდორს (მ. კოსტავა); „ერთი კი ისაა, რომ თქვენს მიმოსვლას **ქორებივით** აკვირდებიან ყვითელ სამოსში გამოწყობილი კონტროლიორები“; „ბედნიერი, **ბაყაყივით** გაბღენძილი ზაალი არსენას აღარც კი ამჩნევდა, ბებერი **ვაცივით** დააბოტებდა“ (მ. ჯავახიშვილი)...

ამრიგად, -**ვით** დაერთვის ბოლოხმოვნისანი სახელებისა და ნა-

ცვალსახელების მხოლოდ მიცემითი ბრუნვის ფორმებს (გავრცობილს), ხოლო ბოლოთანხმოვნის სახელების მიცემითისა (გავრცობილის) და სახელობითის ფორმებს.

იმ შემთხვევაშიც, როცა **-ვით** ბოლოთანხმოვნის სახელის სახელობითი ბრუნვის ფორმას დაერთვის, ასეთ სახელს ჩვენებითი ნაცვალსახელი სახელობითის ფორმით კი არ ეწარმოება, არამედ მიცემითით (**ამ კაცივით, მაგ კაცივით** და არა: **ეს კაცივით, ეგ კაცივით, ის კაცივით**) [ნორმები 1986].

ამრიგად, ნორმებში წარმოდგენილია თანდებულის ბრუნვებთან დაკავშირებული შემდეგი რეკომენდაციები:

1. იმ შემთხვევაში, როდესაც თანდებულის სახელს ნაწილაკი არ დაერთვის, **-ზედა, -ზედ, -ზე** სახეობათაგან თანამედროვე ქართულში ერთადერთ სახეობად დარჩეს **-ზე (თავზე, ხელზე, მიწაზე** და არა: **თავზედ, ხელზედ, მიწაზედ...)**.

-ც(ა) ნაწილაკის დართვისას ძველი (**-ზედა**) სახეობა უნდა დარჩეს უცვლელად (**მთაზედაც, მიწაზედაც...** და არა: **მთაზეც, მიწაზეც...**) [ნორმები 1986], თუმცა თანამედროვე ქართულის მონაცემების მიხედვით, მეორე სახეობა უფრო გავრცელებულია და, ვფიქრობთ, აკრძალვა უნდა მოეხსნას **სახლზეც, ჩემზეც, მეგობარზეც** ტიპის ფორმებს.

-ვე ნაწილაკის დართვისას იხმარებოდა ძველი სახეობის ხმოვანმოკვეცილი ვარიანტი **-ზედ (მთაზედვე, მიწაზედვე...** და არა: **მთაზევე, მიწაზევე...**) [ნორმები 1986]. ამ შემთხვევაშიც ფაქტობრივად უკვე დამკვიდრებულია **-ზე** ვარიანტიანი ფორმები: **სახლზევე, ჩემზევე, შენზევე**. ამიტომ აკრძალვა უნდა მოეხსნას **მიწაზევე, შენზევე** ტიპის ფორმებს.

2. თანამედროვე სალიტერატურო ქართულში ერთადერთი სახეობაა **-ში**. **-ც(ა)** ნაწილაკის დართვისას შეიძლება იხმარებოდეს **-შია** სახეობაც: **ამაშიც და ამაშიაც; მთაშიც და მთაშიაც; ბარშიც და ბარშიაც**. ამათგან უპირატესობა უნდა მიეცეს პირველს: **ამაშიც, მთაშიც, ბარშიც**. თანამედროვე ქართულში გაბატონებულია **გულშიდაც და გულშიც** ტიპის წარმოება.

3. **-ც(ა)** და **-ვე** ნაწილაკების დართვისას დარჩეს **-თან** და **-თანა** სახეობები თანდებულისა, მაგრამ **-ც(ა)** ნაწილაკის დართვის შემთხვევაში **-თან** სახეობის წინაშე უპირატესობა შეიძლება **-თანა** სახეობას მიენიჭოს (უპირატესია: **დედასთანაც, ამხანაგთანაც...**), ხო-

ლო -ვე ნაწილაკის დართვის შემთხვევაში – **თან** სახეობას (უპირატესია: **დედასთანვე, ძმასთანვე, თქვენთანვე, ჩემთანვე**, მაგრამ: **ამასთანავე, ამის მიღებისთანავე**. ეს წესი ფაქტობრივად დაცულია თანამედროვე სალიტერატურო ქართულშიც, კერძოდ, მწერლობასა თუ რადიო-ტელევიზიის ენაში.

4. **-გან** თანდებულიან სახელებზე **-ც(ა)** ნაწილაკის დართვისას მიღებულ **-გან-ც** და **-გან-ა-ც** ფორმებისგან ორივე ლიტერატურულია: **ძმისაგანც, ძმისაგანაგ. ვე** ნაწილაკის დართვისას მხოლოდ უანო ფორმაა შესაძლებელი: **ძმისაგან-ვე**. პირველი წესი თანამედროვე სალიტერატურო ქართულში დარღვეულია – გაბატონებულია მხოლოდ **ძმისაგანაგ** ტიპი.

5. **-მდე, -მდის, -მდი, -მდინ** და სხვა სახეობათაგან თანამედროვე სალიტერატურო ქართულში შეიძლება დარჩეს მხოლოდ ორი: **მდე** და **მდის** (**ქალაქამდე** და **ქალაქამდის; აქამდე** და **აქამდის**), თუმცა დღეს ძირითადად დასტურდება **-მდე** თანდებულიანი ვარიანტები (რამდენიმე გამონაკლისის გარდა).

6. მტკიცედ უნდა იქნეს დაცული თანამედროვე სალიტერატურო ქართულში დამკვიდრებული წესი, რომ:

ა) **-გან** თანდებული ნათესაობითს დაერთვის მაშინ, როცა თანდებულდართული ფორმა აღნიშნავს ან მასალას, ან მოქმედების წყაროს, ან მოქმედების მიზეზს და მიუგებს კითხვებზე: ვისგან? რისგან? (წერილი მივიღე **ამხანაგისგან (ამხანაგისაგან)**); შაქარს ამაღებენ **ჭარხლისგან (ჭარხლისაგან)**; მიწვევა მიიღეს **უნივერსიტეტისგან (უნივერსიტეტისაგან)**...

ბ) **-გან** თანდებული მოქმედებითს დაერთვის მაშინ, როცა თანდებულდართული ფორმა გამოხატავს მოქმედების დაწყების ადგილს ან დროს და მიუგებს კითხვებზე: საიდან? რა დროიდან? (**ქალაქიდან** ჩამოვიდა... ახლახან დაბრუნდა **უნივერსიტეტიდან... დილიდან** წვიმდა...).

7. ბოლოთანხმოვნიან სახელებში უპირატესობა მიეცეს **-ვით** ნაწილაკის ხმარებას მიცემით ბრუნვასთან (**ლომსავით, კაცსავით**) და ამ ფორმებს გაეკაფოს გზა. აღსანიშნავია, რომ თანამედროვე სალიტერატურო ქართულში დამკვიდრებულია **ლომივით, კაცივით** წარმოება, ხოლო **ლომსავით, კაცსავით** ფორმებს უფრო არქაული იერი დაჰკრავს და ნაკლებად გვხვდება.

პირის ნაცვალსახელებზე დართვისას შესაბამისი კუთვნილე-

ბითი ნაცვალსახელების ფორმა იქნება გამოყენებული და თანხმობა ვანფუძიანობის მიუხედავად ერთადერთ შესაძლებლობას წარმოადგენს მიცემითზე დართვა (**ჩემსავით, შენსავით, ჩვენსავით, თქვენსავით**, შეუძლებელია: **ჩემივით, შენივით, ჩვენივით...**).

8. **-თვის, -კენ და -გან** თანდებულის დართვისას ნათესაობითი ბრუნვის ფორმებზე ორივე ფორმა იქნეს მიჩნეული დასაშვებად: გავრცობილიც და გაუვრცობელიც (**მმისათვის და მმისთვის, სახლისაკენ და სახლისკენ, მმისაკენ და მმისკენ**).

* * *

გარდა ზემოთქმულისა, თანამედროვე ქართულში დასტურდება თანდებულთა აღრვის სხვა შემთხვევებიც. ხშირად **-ზე** და **-ში** თანდებულიანი ფორმები უმართებულოდ გამოიყენება. მაგალითები:

-ზე თანდებული **-ში** თანდებულის ნაცვლად:

„მშვენიერი გოგონა შეირთო და **ქორწილზე** მიიპატიჟა ახლადშემენილი ნათესავი“ (უნდა იყოს: **ქორწილში** მიიპატიჟა); „ბოლო **წუთებზე** გაიტანეს გადამწყვეტი გოლი“ (უნდა იყოს: ბოლო **წუთებში**); „ძმებს ჯერაც არ გაეხადათ ის საგარეო ტანსაცმელი, **ქორწილზე** რომ ეცვათ“ (უნდა იყოს: **ქორწილში**); „მანდარინის ფასს რაც შეხეება, დღეს ბათუმში **ბაზარზე** მაღალი ხარისხის მანდარინი 80 თეთრი ღირს“ (უნდა იყოს: **ბაზარში**); „მთელი წელი არ დაუსვენია, **ზაფხულზე** წავა ალბათ ზღვაზე“ (უნდა იყოს: **ზაფხულში**) და მრავალი სხვა.

-ზე თანდებული **-თვის** თანდებულის ნაცვლად:

„**ბინათმშენებლობაზე** სესხის თანხა 100 აშშ დოლარიდან 5000 აშშ დოლარამდე“ (უნდა იყოს **ბინათმშენებლობისათვის // ბინათმშენებლობისთვის**); „საქველმოქმედო **ორგანიზაციებზე** გაცემული თანხის დიდი ნაწილი არ ჩანს“ (უმჯობესია: **ორგანიზაციებისთვის // ორგანიზაციებისათვის**); „საერთაშორისო **კონფერენციებზე** გაცემული თანხის გამოქვითვა გვიან მოხდება“ (უმჯობესია: **კონფერენციებისათვის // კონფერენციებისთვის**)...

ხშირად გვხვდება **-ზე** თანდებულიანი ფორმები ნაცვლად შესიტყვებისა – ნათესაობითი ბრუნვის ფორმას + ვითარებითბრუნვისფორმიანი მყოფადი დროის მიმღობა:

„რაც დარჩა, პაპამ კოკაში ჩაასხა, მერე შვილიშვილი **პურზე** გაგზავნა“ (უმჯობესია: **პურის მოსატანად**); „მამა ელოდა, ელოდა და, ბიჭი რომ აღარ მობრუნდა, წავიდა **წყალზე**“ (უმჯობესია: **წყლის მოსატანად**).

დასტურდება -**ზე** თანდებულისანი სახელები -**გან** თანდებულისანი ფორმების ნაცვლად: „**თითოეულ ფურზე** 3 ლიტრი რძე ივარაუდება“ (უმჯობესია: **თითოეული ფურისაგან**); „**10 ცხვარზე** 20 პატარა ცხვარი ივარაუდება“ (უმჯობესია: **10 ცხვისაგან**); „**2 დედალზე** 14 კილოგრამი ხორცი მიიღეს“ (უმჯობესია: **2 დედლისაგან**)...

ხშირია -**ზე** თანდებულისანი სახელები -**თან** თანდებულისანი ფორმების ნაცვლად: „ადამიანთა ცხოვრება დედამიწაზე მჭიდროდ არის დაკავშირებული **სიცოცხლის დაცვაზე** (უნდა იყოს: **სიცოცხლის დაცვასთან**), მაგრამ: **დამოკიდებულია სიცოცხლის დაცვაზე, წარმოების ზრდაზე** (ე. ი. „დაკავშირებულია“ ზმნა -**თან** თანდებულისანი სახელთან იხმარება, ხოლო „დამოკიდებულია“ – -**ზე** თანდებულისანი ფორასთან)...

შეინიშნება -**ში** თანდებულისანი სახელები უთანდებულო მიცემითის ნაცვლად:

„XII საუკუნეში დავით აღმაშენებლისაგან დევნილმა მოღალატე მსხვილმა ფეოდალმა ძაგანმა თავი **მღვიმეში შეაფარა**“ (უმჯობესია: **მღვიმეს შეაფარა**); „ამ ჭაბუკმა მემკვიდრეობა დაკარგა და ჯერ კიდევ ბავშვმა თავი იონას **მონასტერში შეაფარა**“ (უმჯობესია: **მონასტერს შეაფარა**); „როცა გარეთ თავსხმა და სეტყვაა, სტიქია ბობოქრობს, ადამიანი **გამოქვაბულში აფარებს თავს**“ (უმჯობესია: **გამოქვაბულს აფარებს თავს**); „დაიბადა **2010 წელში**“ (უნდა იყოს: **2010 წელს**)...

გვხვდება -**კენ** თანდებულისანი სახელები -**თვის** თანდებულისანი ფორმათა ნაცვლად:

„ნივთიერებათა ცვლა **საღამოსკენ** ნელდება და ყველაფერი ზედმეტ ცხიმად იქცევა (უნდა იყოს: **საღამოსთვის**); „**საღამოსკენ** გაძლიერდა განმარტოებისა და საკუთრივ ფანტაზიებში ნებივრობის სურვილი“ (უნდა იყოს: **საღამოსთვის**); „**საღამოსკენ** უკვე გალიაში მოქცეულ ცხოველს ვგავდი, ვერ ვჩერდებოდი ერთ ადგილას“ (უნდა იყოს: **საღამოსთვის**); „შედეგად, **საღამოსკენ** მოვილაპარაკეთ, რომ გიგა ჩემს მაგივრად ჩავიდოდა პარიზში“ (უნდა იყოს: **საღამოსთვის**); „ბოლოს, **საღამოსკენ** როგორც იქნა შეარჩია ყვავილებიანი

ფარდა ვარდისფერი ფონით“ (უნდა იყოს: **სადამოსთვის**); „**შუაღამისკენ** კი ნაკურთხი წყლის ასავსებად მოამზადეს სუფთა ჭურჭელი“ (უნდა იყოს: **შუაღამისთვის**); „**წლის ბოლოსკენ** გზამკვლევის მეორე ნაწილიც გამოიცემა“ (უნდა იყოს: **წლის ბოლოსთვის**); „**ღამის სამისკენ** ლომების ღრიალი გამაღვიძებს და ცეცხლით ხელში დაზაფრული გავვარდები გარეთ“ (უნდა იყოს: **სამისთვის**); „ჩვენ ყველა ნაბიჯი უნდა გადავდგათ **იმისკენ**, რომ მაქსიმალური შედეგი მივიღოთ“ (უნდა იყოს: **იმისათვის**)...

-**კენ** თანდებული ხშირად გვხვდება მაშინაც, როცა უმჯობესია მიც. და ნათ. ბრუნვიანი ფორმების გამოყენება:

„როდესაც **დილისკენ** იწერება ლექსი, პროცესი უფრო რთულია“ (უნდა იყოს: **დილას** ან **დილით**); „წასვლას ნამდვილად ვერ მოვახერხებთ, მაგას **თებერვლისკენ** ვგეგმავთ“ (უნდა იყოს: **თებერვლისთვის**)...

-**თვის** თანდებულიანი ფორმების ნაცვლად ხშირად გამოიყენება **იმიტომ**:

„ფაქტია, რომ დღეს რაღაც დამატებითია საჭირო **იმიტომ**, რომ სწორი განვითარება უზრუნველვყოთ“ (უნდა იყოს: **იმისათვის**); „ჩვენ თავს გავწირავთ **იმიტომ**, რომ გარყვნილება და უზნეობა არ იქნეს ჩვენს ქვეყანაში დანერგილი“ (უნდა იყოს: **იმისათვის**); „ამას **იმიტომ** ვაკეთებ, რომ ჩვენი ხალხი გავახარო, გულშემატკივარი მინდა რომ კვლავ გაღიმებული დადიოდეს სტადიონზე“ (უნდა იყოს: **იმისათვის**); „ხართ თუ არა დაბადებული **იმიტომ**, რომ გახდეთ მილიარდერი?“ (უნდა იყოს: **იმისათვის**); „ამ სასტიკ მეთოდს იყენებენ გარეული სპილოების მოსათვინიერებლად **იმიტომ**, რომ შემდეგ ამ სპილოებმა ტურისტები ასეირნონ“ (უნდა იყოს: **იმისათვის**)...

ასევე ხშირია **-გან** და **-იდან** თანდებულიანი ვარიანტების მონაცვლეობის შემთხვევები:

„რელიგიის ცნება მომდინარეობს ლათინური **ზმნებისაგან** // „ამ **ზმნებიდან** მომდინარე სიტყვებია“; „ეს სემანტიკა სახელის **ფუძისაგან** მომდინარეობს“ // „სახელის **ფუძიდან** ნაწარმოები ფორმები“...

ასეთ შემთხვევებში უპირატესობა უნდა მიენიჭოს **-გან** თანდებულიან ფორმებს.

ძალიან ხშირად ერთმანეთს ენაცვლება ნათესაობითი ბრუნვის **თანაინი** მრავლობითის **-გან** თანდებულიანი და მოქმედებითი

ბრუნვის **ებიანი** მრავლობითის **-იდან** თანდებულიანი ფორმები. რომელს მივანიჭოთ უპირატესობა? მაგ.: „ამ **სიტყვათაგან** შეარჩიეთ სწორი ვარიანტი“, შდრ.: „მოცემული **ფორმებიდან** ამოწერეთ მართებული ვარიანტები“; „მარადმწვანე **მცენარეთაგან** რომელი გვხვდება საქართველოში?“, შდრ.: „მარადმწვანე **მცენარეებიდან** ჩვენში გავრცელებულია...“; „ჩამოთვლილი **ფორმებიდან** რომელი ავტომობილის მძღოლს ეკრძალება გადაადგილება?“, შდრ.: „**ჩამოთვლილთაგან** რომელი ავტომობილის მძღოლს ეკრძალება გადაადგილება?“...

ზემოთჩამოთვლილ მაგალითებში წარმოჩენილია „გამორჩევითობის“ სემანტიკა (**სიტყვათაგან // ფორმებიდან; მცენარეთაგან // მცენარეებიდან**). სხვაობა წინადადებებს შორის სტილისტიკური ხასიათისაა. ვფიქრობთ, უპირატესობა უნდა მიენიჭოს **თაგან** ვარიანტს.

* * *

თანამედროვე ქართულის მონაცემთა მიხედვით, ვფიქრობთ, გასათვალისწინებელია შემდეგი რეკომენდაციები:

1) **-ზედა, -ზედ, -ზე** სახეობათაგან თანამედროვე ქართულში დარჩეს **-ზე** სახეობა (**მთაზე, ტბაზე, მდინარეზე**);

-ც(ა) ნაწილაკის დართვისას **-ზედა** და **-ზე** თანდებულიანი ფორმები მიჩნეულ იქნეს პარალელურ ვარიანტებად (**მთაზედაც // მთაზეც**);

პარალელურ ვარიანტებად იქნეს მიჩნეული აგრეთვე **-ვე** ნაწილაკდართული **-ზედა** და **-ზე** თანდებულიანი ფორმები (**მიწაზედაც // მიწაზეც**).

2) თუ **გულში** ტიპის ფორმებზე **-ც(ა)** ნაწილაკის დართვისას ანიანი ვარიანტები მიიჩნეოდა მართებულად (**ამაშიაც, მთაშიაც**), თანამედროვე ქართულში უპირატესობა ენიჭება უანო ფორმებს: **ამაშიც, მთაშიც**.

3) **-ც(ა)** ნაწილაკდართულ **-თან** თანდებულიან სახელთაგან მართებულად უნდა ჩაითვალოს **-თანა** სახეობიანი ფორმები – **დედასთანაც, ძმასთანაც** (და არა: **დედასთანც, ძმასთანც**); **-ვე** ნაწილაკის დართვისას **-თან** ვარიანტს უნდა მიენიჭოს უპირატესობა: **დედასთანვე, ძმასთანვე**.

4) -**გან** თანდებულის სახელებზე -**ც(ა)** ნაწილაკის დართვისას მართებულად ჩაითვალოს გავრცობილი ფორმები **ძმისაგანაც** ტიპის წარმოება (და არა: **ძმისგანც**); -**ვე** ნაწილაკის დართვისას მხოლოდ უნაო ფორმებია მისაღები – **ძმის(ა)გან-ვე**.

5) -**მდე** და -**მდის** თანდებულისანი ფორმები შეიძლება პარალელურ ვარიანტებად დარჩეს: **სახლამდე // სახლამდის** (თუმცა თანამედროვე ქართულში, რამდენიმე გამონაკლისის გარდა, -**მდე** თანდებულისანი სახელებია გაბატონებული).

6) მტკიცედ უნდა იქნეს დაცული შემდეგი წესი:

ა) -**გან** თანდებული ნათესაობითს დაერთვის მაშინ, როცა თანდებულდართული ფორმა აღნიშნავს ან მასლას, ან მოქმედების წყაროს, ან მოქმედების მიზეზს და მოგვიგებს კითხვებზე: **ვისგან? რისგან?** (წერილი მივიღე **ამხანაგისგან**, შაქარს **ამზადებენ ჭარხლისგან**);

ბ) -**დან** თანდებული მოქმედებითს დაერთვის მაშინ, როცა თანდებულდართული ფორმა გამოხატავს მოქმედების დაწყების ადგილს ან დროს და მიუგებს კითხვებზე: **საიდან? რა დროიდან?** (**ქალაქიდან** ჩამოვიდა, **დილიდან** წვიმს...).

7) -**ვით** თანდებულის ხმარება სახელობითთან დასაშვებად იქნეს მიჩნეული (**ლომივით, კაცივით**), ასევე ბოლოთანხმოვნიან სახელებში – მიცემით ბრუნვასთან (**ლომსავით, კაცსავით**), ნაცვალსახელებთან – **ჩემსავით, შენსავით** (და არა: **ჩემივით, შენივით**).

8) -**თვის, -კენ** და -**გან** თანდებულების დართვისას (ნათ. ბრ.) ორივე ფორმა მიჩნეულ იქნეს დასაშვებად – **გავრცობილიც** და **გაუვრცობელიც** (**დედისთვის** და **დედისათვის, ძმისგან** და **ძმისაგან, სახლისკენ** და **სახლისაკენ**).

ლიტერატურა

ნორმები 1986 – თანამედროვე ქართული სალიტერატურო ენის ნორმები, თბილისი.

ქართული ენის ეროვნული კორპუსი.

Some Issues of Misusing Postpositions in Modern Georgian

Summary

The paper deals with the problems about using postpositions that can be found quite often in Georgian mass media. The postpositions **-ze** and **-ši** are often misused, e. g. *mšvenieri gogona šeirto da korčilze miipatiža* "He married a wonderful girl and invited her to the wedding" (correct: *korčilši*). Sometimes the postposition **-ze** is used instead of the postposition **-tvis**, e. g. *sakvelmokmedo organizaciebze gacemuli tanxis načili ar čans* "A huge amount of money for the charitable organizations cannot be found" (better: *organizaciebistvis*). The postposition **-ze** is also used instead of the postposition **-gan**, e. g. *titoeul purze 3 liṭri rze ivaraudeba* "Each cow gives 3 liters of milk supposedly" (better: *purisagan*). There are cases where **-ken** is used instead of **-tvis**, e. g. *sayamosken gazlierda ganmarṭoebisa da saṭutriv panṭaziebši nebivrobis survili* "In the evening the desire of solitude and enjoyment in fantasies became stronger" (correct: *sayamostvis*). As for the alternation of the postpositions **-gan** and **-idan**, it is quite frequent in one and the same context, e. g. *religiis cneba latinuri zmnebisagan momdinareobs / religiis cneba latinuri zmnebidan momdinareobs* "The concept of religion originated from Latin verbs" (better: *zmnebisagan*) etc.

The paper also provides recommendations about the correct use of postpositions.